

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

СІДЕНКО Світлана Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

СТАДНИК Ольга Ігорівна

аспірантка

У статті розглянуто проблеми забезпечення інноваційного розвитку та питання інтелектуальної власності, зокрема, захист її прав та регулювання на міжнародному рівні.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інтернаціоналізація інтелектуальної власності, відносини інтелектуальної власності.

На сучасному етапі розвитку світової економіки все більшого значення набувають інновації, оскільки саме вони в більшій мірі визначають конкурентоспроможність країн на світових ринках і стають новими джерелами економічного росту, що базується на знаннях. Даний фактор створює перспективу для стійкого економічного розвитку не лише країн, що володіють інноваційним потенціалом, але і тих економік, які зможуть ефективно адаптувати та використовувати отримані інновації.

Серед десяти світових лідерів в області інновацій за рівнем інноваційних можливостей і результатів у 2012 р. перше місце посідала Швейцарія, а в трійку лідерів як і раніше входять Швеція та Сінгапур, за ними йдуть Фінляндія, Великобританія, Нідерланди, Данія, Гонконг, Ірландія та Сполучені Штати Америки [1].

Ефективність інноваційного розвитку тісно пов'язана і прямо залежна від інтелектуальної власності, якою володіє держава в особі своїх громадян та господарюючих суб'єктів. Всі високо розвинені країни світу торгують в основному інноваційним продуктом. Так, США, за рахунок створення і купівлі інтелектуальної власності на 85% торгують інноваційним продуктом, Японія на 75%, Європа на 55%, а Україна – до 1% [2].

Провідну роль в реалізації політики інноваційного розвитку відіграє держава. Саме державне управління має бути спрямоване на розробку політики інноваційного розвитку, фінансування фундаментальних досліджень та НДДКР. Цілями державної інноваційної політики є, зокрема, розвиток науки, техніки та освіти відповідно до світових стандартів, визначення пріоритетів інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності країни, створення інституціонального клімату, що сприяє розвитку та розповсюдженню інновацій.

В розвинутих країнах світу держава відіграє вирішальну роль у створенні інноваційної системи, забезпеченні її ефективного функціонування та державного фінансування НДДКР (табл. 1). З таблиці видно, що в країнах, які посідають провідні позиції в галузі патентів і ліцензій, зокрема, США та Республіка Корея, помітно вищі і державні витрати в цій сфері. За прогнозами, витрати на науку до 2020 року значно збільшаться і складуть, наприклад, в США – 3%, Японії – 3,5%, країнах ЄС – 2,4% від ВВП.

Значні кошти на НДДКР, модернізацію виробництва, створення нових технічних засобів та матеріалів витрачають національні та міжнародні корпорації. Так, корпорація Ford витратила на НДДКР в 2007 році 7,1 млрд. дол., General Motors - 6,4 млрд. дол., Microsoft - 7,4 млрд. дол., японська Toyota Motor – 8,3 млрд. дол., фінська Nokia – 5,7 млрд. дол. [3].

Таблиця 1

Розвиток інновацій і технологій

	Витрати на НДДКР (% ВВП) 2005-2010	Патенти на 1 млн. чол. 2005-2010	Отримані ліцензійні платежі дол. США на душу нас. 2005-2011
Норвегія	1,8	334,0	101,9

Продовження таблиця 1

	Витрати на НДДКР (% ВВП) 2005-2010	Патенти на 1 млн. чол. 2005-2010	Отримані ліцензійні платежі дол. США на душу нас. 2005-2011
Австралія	2,3	653,7	32,7
США	2,8	707,6	387,1
Нова Зеландія	1,2	995,2	53,5
Японія	3,4	175,9	226,8
Корея	3,4	1428,8	86,8
Гонконг	0,8	758,9	56,6
Сінгапур	2,7	873,3	367,7
Ізраїль	4,3	502,2	137,3
Бельгія	2,0	490,7	232,1
Чеська республіка	1,5	86,8	10,2
Україна	0,9	85,2	2,3

Джерело: складено за даними UNDP. Human Development Report 2013. – New York – Oxford: Oxford University Press, 2013.С.

В зарубіжній практиці висока частка у фінансуванні НДДКР належить приватному сектору. Наприклад, в США вона складає 66%, Німеччині – 64,1%, Канаді – 49,4%, Франції – 48,5% та застосовуються різноманітні форми приватно-державного фінансування великих проєктів [4].

Велику роль у поширенні інновацій відіграють транснаціональні компанії, які розміщують дослідні центри в різних країнах, що спричинює переміщення висококваліфікованих кадрів по всьому світу, а також спрямовують інвестиції в НДДКР, що здійснюються як в країнах базування, так і в приймаючих державах. Основними суб'єктами в процесі транснаціоналізації науки і патентному співробітництві виступають вчені та винахідники – резиденти різних країн, які працюють над створенням знань, що має глобальне значення. Транснаціоналізація науки і патентне співробітництво проявляються не лише в спільній розробці, але і в спільному володінні результатами НДДКР. Дана форма інтернаціоналізації інтелектуальної власності виявляє певний вплив на технологічний та інноваційний потенціал країн, формує синергетичний ефект наукових досліджень з метою отримання нових знань.

В умовах глобалізації закономірність транснаціоналізації науки проявляється в тому, що винаходи, створені вченими-резидентами однієї країни, фінансуються з-за кордону і належать іноземним компаніям; компанії із різних держав здійснюють спільні інвестиції в дослідження; вчені-резиденти різних країн здійснюють спільну науково-дослідницьку та винахідницьку діяльність. Технології, що з'являються в результаті спільних розробок і захищені патентом, стають економічними активами і об'єктами торгівлі інтелектуальною власністю.

Міжнародне патентне співробітництво здійснюється в наступних формах:

- іноземна власність на вітчизняні винаходи;
- національна власність на винаходи, що реалізуються за кордоном;
- спільні винаходи та патенти.

Розвиток економіки знань обумовлює нове значення технологій та інновацій як на національному, так і на міжнародному рівні. Інновації у формі об'єктів інтелектуальної власності стають таким же економічно важливим активом, як праця чи капітал і є предметом торгових відносин між резидентами різних держав. Торгівля об'єктами інтелектуальної власності, по суті, являє собою передавання прав на нове знання. Під передаванням прав в контексті інтелектуальної власності розуміється згода від власника всіх виключних прав *інтелектуальною власністю* і купівля цих прав покупцем, незалежно від того, чи він фізична або юридична особа. Згідно спільно розробленого ООН і МВФ Довідника по статистиці міжнародної торгівлі послугами, всі угоди з об'єктами інтелектуальної власності можна віднести або до торгівлі послугами, або до операцій з капіталом.

Слід відмітити, що на сучасному етапі розвитку світової економіки основними експортерами знань як в частині торгівлі послугами, так і в частині руху капіталу є розвинуті країни-лідери, провідні новатори.

Процес інтернаціоналізації інтелектуальної власності породжує низку проблем. Насамперед, мова йде про необхідність захисту від недобросовісної конкуренції, одним із проявів якої є значне поширення торгівлі фальсифікованими товарами. Останнє пов'язане із використанням новітніх

науково-технічних розробок в галузі вдосконалення засобів запису і відтворення звуку і зображень, копіювання та передачі інформації.

Випуск фальсифікованої продукції та порушення прав інтелектуальної власності набули величезних масштабів. У країнах Азії, Африки і Латинської Америки виникли цілі галузі, засновані на нелегальному використанні “ноу-хау” і товарних знаків. В економічно розвинених країнах “піратство” набуло більш складніших форм. Там відбувається активне полювання за промисловими та іншими підприємницькими секретами, що згодом втілюються в технічні новинки конкуруючих компаній. Обіг незаконного тиражування комп’ютерних програм, аудіо- і відеопродукції на міжнародному ринку експерти порівнюють з розмірами їхніх легальних продажів [5, 20].

Особливо негативно порушення прав інтелектуальної власності позначається на найбільш передових та наукомістких галузях, що вимагають значних витрат на проведення наукових досліджень. Контрафактна продукція, що має нижчу ціну, витісняє з ринків товари власне розробників технологій, послабляючи моральні та матеріальні стимули для подальших досліджень.

Значимість економічного змісту *інтелектуальної власності* в умовах інноваційного розвитку світової економіки полягає в тому, що відносини, в рамках яких у винахідників з’являються стимули до інтелектуальної діяльності, є передумовою розвитку інновацій. Однак знання є активом, який належить індивідууму, проте повинен приносити користь суспільству в цілому. У зв’язку з цією особливістю у відносинах інтелектуальної власності виникають протиріччя, які можуть нести суттєвий вплив на процес інноваційного розвитку, що потребує тісної взаємодії різних господарюючих суб’єктів у виробництві, розповсюдженні та використанні інновацій. Основне протиріччя полягає в тому, що права інтелектуальної власності, що є основним компонентом ринкової оцінки досягнень авторів та їх внеску у розвиток знань, можуть перешкоджати швидкому розповсюдженню нових знань в інтересах всього суспільства в цілому. З одного боку, є потреба у захисті права *інтелектуальної власності*, яка стимулює потенційних творців інновацій до винахідницької, науково-дослідної діяльності, подальшого обміну результатами подібної діяльності між резидентами різних країн на комерційній основі, з іншого – для інноваційного розвитку економіки важливим фактором є розповсюдження нових знань та їх доступність для суспільства в цілому. В світовій економіці ця проблема особливо актуальна з точки зору подолання інноваційного розриву між розвинутими та країнами, що розвиваються.

Патентна система західних країн вже неодноразово підтверджувала свою недосконалість, а тому міжнародна торгівля об’єктами *інтелектуальної власності* потребує вдосконалення управління та контролю на наднаціональному рівні. Відсутність механізмів міжнародного регулювання відносин інтелектуальної власності може перешкоджати ефективному використанню її об’єктів і відповідно – інноваційному розвитку країн світу.

Основними суб’єктами, що здійснюють моніторинг і регулювання відносин у сфері *інтелектуальної власності* на міжнародному рівні, є міжнародні організації, зокрема, Всесвітня організація *інтелектуальної власності*, Світова організація торгівлі, Світовий банк. Дані організації діють в тісному співробітництві одна з одною в цілях всебічного і ефективного регулювання відносин інтелектуальної власності у світовій економіці. Функції, що виконуються даними наднаціональними інститутами відрізняються за ступенем впливу і можуть бути поділені на чотири типи: сприяння, спостереження, нагляд, регулювання. Так, до типу “регулювання” можна віднести безпосереднє регулювання міжнародної торгівлі об’єктами інтелектуальної власності; до типу “сприяння” – стимулювання науково-технічного співробітництва на міжнародному рівні шляхом виконання освітньої та інформаційної функцій, а також посередництво у спірних чи конфліктних ситуаціях, консультаційна діяльність.

Можна виділити два основні напрямки впливу міжнародних організацій на відносини інтелектуальної власності: юридичний (правовий) та економічний. Завданням правового регулювання є збереження у винахідника стимулу до інтелектуальної діяльності через забезпечення захисту створеного ним об’єкту, економічного – підтримання балансу інтересів людей та суспільства в цілому в цілях розвитку. Правове регулювання здійснюється за допомогою міжнародних договорів, дозволів, конвенцій, а економічне – за допомогою програм, які направлені на розподіл матеріальних, трудових, фінансових, інтелектуальних та інших ресурсів відповідно до потреб суспільства, а також в подоланні наявних протиріч, що уповільнюють розвиток. Юридичне регулювання переважає в діяльності ВОІВ та СОТ, які виконують адміністративні функції в реалізації різноманітних міжнародних правових угод в області

інтелектуальної власності, вони займаються наглядом та контролем. В діяльності Світового банку в області інтелектуальної власності переважає економічний підхід, в даному випадку здійснюється нагляд та сприяння у руслі розповсюдження статистичних даних та результатів досліджень, що сприяють більш глибокому розумінню відносин *інтелектуальної власності* та їх ролі у світовій економіці.

Аналіз характеру і тенденцій розвитку сучасної глобальної економіки, пов'язаний, перш за все, з його інтернаціоналізацією та інтенсивним використанням новітніх технологій, та аналіз факторів, які забезпечують захист об'єктів інтелектуальної власності та причин порушення даного захисту, дозволяє стверджувати, що науково-технічний прогрес та рівень цивілізованості суспільства в значній мірі залежать від його (суспільства) творчого потенціалу, від кількості та якості вироблених інтелектуальних продуктів. Міжнародний поділ праці і супроводжуваний його ріст числа конкурентів примушує компанії збільшувати інвестиції в науково-технічні дослідження, результатом яких стає створення принципово нових продуктів із більш привабливим для споживача співвідношенням ціна – якість. Специфіка наукової, технічної і виробничої діяльності в сучасній економіці приводить до зміни характеру інтелектуальної праці. Зокрема, підвищується вага колективної інтелектуальної праці, що знайшло відображення в практиці створення інтелектуальної власності авторськими колективами при фінансуванні їх роботи замовником. Інформатизація суспільства сприяла появі нових об'єктів інтелектуальної власності – програмних продуктів та баз даних.

Вихід національних компаній на зовнішні ринки потребує більш надійної охорони промислової власності та захисту від дій недобросовісної конкуренції. До подібних дій відносяться: неправомірне використання товарних знаків, а також географічних показників походження товару, відтворення зовнішнього вигляду товарів інших суб'єктів господарської діяльності без їх згоди, застосування реклами, яка використовує недопустимі порівняння, тощо.

Поширення Internet ускладнює можливість погодження національних законодавств стосовно захисту об'єктів авторського права і тим самим робить розміщені в ньому об'єкти особливо вразливими з точки зору захисту інтелектуальної власності. Вдосконалення існуючих механізмів захисту інтелектуальної власності з врахуванням фактору глобалізації повинно відбуватись через призму погодження законодавства, вдосконалення діяльності наднаціональних організацій та розробки нових методик оцінки об'єктів інтелектуальної власності.

Отже, характер та тенденції розвитку сучасної світової економічної системи в контексті її глобалізації та інформатизації суттєво впливають на процеси інтернаціоналізації інтелектуальної власності. Дослідження цих процесів та виявлення механізмів створення конкурентних переваг на світових ринках об'єктів інтелектуальної власності можуть сприяти підвищенню рівня інноваційного розвитку країн.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Режим доступу: <http://www.csrjournal.com/akcent/4979-issledovanie-insead-globalnyy-indeks-innovaciy-2012-goda.html>
2. Кобилянський С. Некоторые аспекты инновационного развития в Украине: проблемы и пути решения. – Режим доступу: <http://vybor.ua/article/economika/nekotorye-aspekty-innovacionnogo-razvitiya-v-ukraine-problemy-i-puti-resheniya.html>
3. Иванова Н. Инновационная динамика мировой экономики // Наука и инновации. – №6. – 2008.
4. Ленчук Е. Проблемы формирования национальной инновационной системы в России // Наука и инновации. – № 5. – 2008.
5. Цибенко Л. Розповсюдження контрафактної продукції – глобальна проблема сьогодні // Інтелектуальна власність. – 2004. - №8. – С. 20-24.

Сиденко С. В., Стадник О. И. Интернационализация интеллектуальной собственности / Институт международных отношений Национального авиационного университета

В статье рассмотрены проблемы обеспечения инновационного развития и вопросы интеллектуальной собственности, в частности, защита ее прав и регулирование на международном уровне.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, интернационализация интеллектуальной собственности, отношения интеллектуальной собственности.

Sidenko S. V. Stadnik O. I. Internationalization of intellectual property / Institute of International Relations, National Aviation University

The article considers the problems of supporting innovation development and the issues of intellectual property, in particular protecting property rights and regulation at the international level. The international labour market segmentation and competition growth cause intensification of investments to scientific and research investigations. The result of it is the creation of new products characterized by new, more attractive for consumer ratio "price-quality". Peculiarities of scientific, technical and productive activities in modern circumstances cause also the change of intellectual work. Informatization of society facilitates

the formation of new informational products such as programme products and data base. All mentioned above requires more effective measures to protect objects of intellectual works and protection against illegal competition. The article considers some of illegal action such as: counterfeits, trade marks illegal using, untruth advertising etc. Also two approaches of international organisations on intellectual properties object are consider. The first one is the economic approach which prevailed in World Trade Organisation which fulfils administrative functions in international agreements in the sphere of intellectual property protection. The World bank activities based on economic approach.

Key words: *intellectual property, internationalization of intellectual property, intellectual property relations.*